

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer ha-Milu'im

Schönhack, Joseph

קסוי, קאהנייט

Varsha, 629 = 1869

א תוא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9688

המשביר החדש

אות א

אב (א) (מוספתה מעשר' ח') וכל האובין אדומים (פֶּרוֹכֶט, גרין) פירות מע' אב ב' ;

אב (ב) (כ"ק פה.) מן אובו של אילן ; כמו "עובו" (דיכטע) פי' מן הצד, מקום שהענפים מתרחבים ומתפשטים. — בלס"ז עו"ב (דינע צווייגע) עיי"ע עב ד .

אביבא (ירושלמי מעשר' ה') אביבא דפילא ; מין צמח ופרי מרובע .

אבד (תרגום ירושלמי במדבר לדו) אבידוי ופרכידוי ; אולי צ"ל "אברזוי" עיי"ע אבור ; פי' השייך לו .

אבדרה (ירוש' פסח' י) אבדרה קודם ; כע' הבדלה לקמן .

אבדתא (ע"ז כט.) וצתרי ואבדתא ; צ"ל "אברתא" *abrotanum* (שטאב וואורץ) מין צמח של רפואה . עיי"ע .

איבה (ע"ז ו:) היא לי איבה ; ל"מ (בראשית ג טז) ואיבה אשית (פיינרשאפט) .

אבטו (ירו' יצמ' ד) זיטא אבטו זיטא אבטו ; צ"ל "זיטא אפטו איטא אוכטו" וכן בכמה מקומות במדרש , ומבוארים בערכיהם .

אבטניות (ירו' מגילה ח') ב' אבטניות ; כע' אבטילאות (אבטיי , געביטה) מחו , עיי"ע .

אביונות (תוס' כלים ז) צ"ל "חביונות" כמו במשנה שם .

אביית (ת"י במד' כה כ) אביית ישימון [ובהנוס' השני] בית ישימון" (הויז) והאל"ף נוסף .

אבכא (משלי ל לה) בקצת נוסחאות ; כע' אככא לקמן .

אבילין (רוס רבה וימותו) והלכו כל [משביר החדש] א 1

האבילין ; ל"מ (טריפטען) שדות מרעה .

אבליגה (פסיקתא לז) האלמונים אבליגה ; נראה שצ"ל "אבליגה" *βαλανος* (אייכען בוים) עץ חזק, עיי"ע מבליגה .

אבן סכותא (מ"ח ח ט) עם אבן סכותא (ווארטע שטיין) אבן שסוכים וצופים עליו , מע' סך ה .

אבנא (משלי כג כח) וצאיד אבנא שברי (זאהן) בן ; פי' שצודה בנים סכלים , וי"ג וצאיד .

אובנתא (ע"ז כח:) שוריינא דעינא באובנתא דליבא תלו (צימסער) כע' אוון ; פי' חוטי וגידוי העין תלויים בחדרי הלב, עיי"ע שוריינא לקמן .

אבסקתא (ירוש' ברכות ט) מה אמר אבסקתא ; צ"ל אבסקנטייה כבירושלמי (ע"ז ח) *αβασκαντος* (אהנע בעהעקסונג דעס ניידעס) בלא עין הרע , כדרך שאומרים על אדם נאה , עיי"ע .

אבר (סנהדרין קט:) שאבר עצמו (זוך מאכטויגען) מל"מ , אבירים" פי' התחזק .

אבריאה (שס"ג יונתי) פסחא בביתא והלילא מתברא אבריאה ; בש"ס (פסחים פה:) כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא ; וכצ"ל גם כאן , פסחא כזיתא והלילא מתברא אבריאה .

אברק (ירושל' שבת טז) ושני אבריקין *braccae* (ביין-קליידער) מכנסיים .

אברוקלין (ירוש' ז"מ ד) אברוקלין באמברוקלין ; עיי"ע אמברוקלין לקמן .

איבריתא (ירו' ר"ה ז, שס יומא ג) איבריתא דזיהרא ; יש לגרום

חטים, עיי"ע אנרו.
אגרא (עזרא ד ה) כתבו אנרא הדא
(ברועף) אגרת.

אגרטר (עזרא ח ט) אנרטלי זהב
(בעקען, בעכער) אנן.

אגרוניסוס (ירושלמי ע"ז ד); צ"ל
"אגרונומוס" *agronomus*
(מארקט מייסטער) ממונה על כל מוכרי
מאכל ומשקה, עיי"ע.

אגרים, תר' באמצו שחקים (משלי ח
כה) וכר אגרים עננא; הוא
לדעתי מע' קרם ב *crasse* (פֶּעסַט,
הארט) והגימ"ל במקום קו"ף [עי' ריש
אות ג] כבאור שורש "אמץ" וי"ג
אגרום במ"ם.

אגרסטים (וי"ר ט) מביא אגרסטים;
צ"ל "אגרסטים" (נאָרד-
וועסט ווינד) עיי"ע.

אד (מנח' כה.) דקאי מורח ומערב ואדי
(שפרענגען) פי' מזה.

אדבעא (ויקרא טז יט) באדבעי
ימינא (פֶּינגער) אצבע.

אדיותא (במדבר יט יג) מי אדיותא
(שפרענגע-וואסער). (ירו'
שבעות ח) על מסחי יהב צלוחיתא
לוסימא אודייתא; פי' למשרת המזלף
מים במרחץ.

אידך (צ"מ ד.) חניא אידך, ואידך
(אנדערער, אנדערסוואַ) אחר.
אדכרתא ת' אזכרה (ויקרא ז ז)
אדכרתא (געדעכטנים
אַפּפֿער).

אדל (פוס' שבע' ה) לולבי האלה כו'
והאדל; מין צמח בצלי נקרא
במשנה "עדל" עיי"ע.

אדמה (שנס פ.) אדמה כחותם
המצרופין; שם פרטי למין
אדמה ממראה אדום (טהאָן). (שס קנג):
מהו לאכל אדמה? ונקרא גם "גרגישתא"
עיי"ע.

אדן (שנס כ:) בפתילת האידן; בה"ב
מספרי תוה"א (הערה יח) הוכחתי

שצ"ל "אידן" ברי"ש *ερεα* (וויזענע-
וואַל) כמו שיבארו (שס) אחונא, מל'
אחו.

אדיצותא ת' שמחה (תהלים נא י)
אדיצותא (פֶּרידע) מל"ם.

אדר (סנה' סג:) דאדר ליה למאריה
במעינה. (ירו' מע"ד) אדרא
דרא דתבנא (טראַגען, לאַסט) ענ' נושא
ומשא, מע' דר ג.

אדר (סוכה לה.) בלשון יוני קורן
למים אדור *υδωρ* (וואססער)
כע' הדר ג.

אדריאנטיין (דנ"ר ח) מהו נציבים
כו' ? אדריאנטיין
[אנדריאנטיין] *ανδριαντος* (שמאמוע)
נציב מתבנית המושל.

אדריכולין (צ"ר כג) כנור אדריכולין;
[אדרבולין] *υδραυλος*
(וואססער אָרגעל), עיי"ע ארדבלס.

אידית (קדושין יב:) איכא סהדי
באידית *edessa* עיר גדולה
רחוקה רוכלת עמים.

אהני (צ"ק ו:) אהני גו"ש (עם נוטצעט)
ענ' תועלת.

אווגיטם (ריש סה"ר) בן אווגיטוס;
צ"ל "אווגיטוס" *ευγενης*
(עדלע-געבורט) עיי"ע אבגיטוס.

אוויים [בקצת נוסח'] הוא ע' איים ב
(הייליג).

אוונא (שנס קנז:) אוונא דמיא *wanna*
בל' פולאניא (וואַננע) אמבטי.

אוריטי (ירו' זכור' ח) כע' אבריטי
(איינע פֶּעטטע אַליפֿען ארט)
ווי"ג אוריס'.

אוושא (נדל' ז:) משום דאוושי ליה
(פֶּיעל) רבים; מע' אווש
(שרייען) כמלת "המון" בל"מ המשותפת
לשתי הוראות אלה.

אוושר (ת"י זכר' יח ז) כמו "אפשר"
(איזט מעגליך).

אוויר (צ"כ סז.) אווירא של חצר (ד'
רוים) רווחא וחלל.

אוריא

אוריא ת' אבוס (ישעי' ח ג) אוריא (שטאללונג, קריספע) ל"מ (דכ"ג ט כה).

אזהרה, (פסחים מז.) הרי אלו באזהרה, מל"מ (שמוס יח כ) והזהרת (ווארנען).

אזיין (כמ"ל יח) שדה ושדות דהו אזיין בהון; מע' אוא (הייטצען) פי' שהם היו מתממים ומבעירים את המרחצאות.

אזל (איוז יד יח) אזלו מוי מן ימא. (כס"ס), מיזל, ניזל (געהן, פליע-סען, וועקגעהן, אויפהערן) ענ' הליכה; והפסק.

אזלית (עירובין כח:) כמלא אוזלתא דאיכרי (בינדעל) אגודת האכרים.

אזמורד (סה"ט יג), בל"ע זכר"ד, שם נקצר מן "אזמירגד" *smaragdus* עיי"ע, שם אבן יקר ממראה ירוק ככרתי.

אוזפות (ת"י דנכים טו ז) למתבוע אוזפותיה (לייהען, באַרגען) הלואה.

אזתוורי (ת"י שמו' כה יב) על ארבע אזתווריה (פייסע) כע' אסתורא.

אחד ת"י לא תעוננו (ויקרא יט כו) לא אחורי [אחודין] סנהדרין עיינין; המפרש האריך לפתור זה; אבל באמת מלת "סנהדרין" היתה רשומה מן הצד, לאמר שהוא במס' סנהדרין (סה:) לא תעוננו זה האיחו את העינים, ונאספה

אח"כ בפנים.

אחה (מ"ק כז:) ומאחה לאחר ל'. ת' עת לתפור (קבלת ג ז) לאתאה (נעהען, פֿעראייניגען) ענ' תפירה וחבור, אחוי.

אחה, ת' מהרי (כרל' יז ו) אחוי (איילע, שנעלל) עיי"ע יחה. **אחוויה** (דניאל ס יב) אחויות אחידן (ער-קלערונג, לעהרע) ענ' פתרון למוד ובאור.

אחווניא (שבת כ.) אחווניא ואשתכח ערבתא (וויידע) עץ ערבה. **אחו** ל"מ, ענ' תפיסה סגירה והחוקה (פֿאַססען, ערגרייפֿען, שליעסען).

שדה אחוזה (בעויצטהום) **אחסנא** (במדבר כז ז) אחירת אחסנא (ערבען, בעויצטהום) מע' חסן ג.

אחר (ירמיה ס ח) אחרין הו; לדעתי צ"ל "אחדין" בדל"ת (וואהל-לובטיג) ענ' שמחה וחדוה [ב].

אחרית (תענית כט:) אחרית ותקוה (ירמיה כט יח) אמר ר"י כו' אלו דקלים וכלי פשתן; פי' שדורש "אחרית" ל' חריות של דקל, ותקוה" תקות חוט לאריגה.

איטה (ירו' סנהדרין ח) איטה עבדתני מבזה רבנן *ita* (דער גער שטאַלט, אלזא) באופן זה.

אטייר (ת"י כרל'סית ל' כט) אטיירית קוסמן, מל"י *τεραα* (ד' קינפֿטיגע-, געהיימע-ערקונדען), עיין ערד טייר.

אמלולא

[ב] אחר, תר' סוסים מזוינים משכים היו (ירמיה ס ח) סוסון אנוכייסין אחרין הו, ולדעתי ל"ל אחרין בדל"ת (וואהל-לובטיג) כמו תר' כסוס עגור כן אלפסף (ישעיה לה יד) כסוסיא דאחיד ומנף, פי' כסוס שהוא שמת בשבשו ומנהל ומנף (וויהרעט) [הוא שם קול הסוס, ובש"ס "סוס של כף, עיי"ע] כידוע דרכו. ורש"י ז"ל פי' שם "כסוס" כסים שהוא שם עוף כו' כעוף זה שהוא תופשו בנכונו והוא מלפסף, וכן ת"י כסוסיא דאחיד ומנף, ע"ב; אצל חין רחיתו רחיה, כי בפירוש נראה שכוונת התרגום להעתיק פה [שכתוב בסוס בוי"ו ומלת עגור חסר וי"ו העמוף] למין הסוס, ואולם בירמיה (ח ז) שכתוב סים [ביו"ד] ועגור, תרגם "כרוכיה וסנויטח" למיני עוף.

אטלולא (עירוזין סח:) כחוכא ואטלולא (א' שפיעל) מע' מלל א.

אטלים (ילמד' מסעי) העמיד להם אטלסיות מכוונות לערי

מקלט; צ"ל, אטליות *σπηλαια* (א' זיילע מיט איינען אינשריפט) עמוד שכותבים עליו מרחק ונטיית הדרך.

אוטמים (ז"ק ק) ואנא קאים אוטמים; צ"ל "אוטמים" *ετοιμος*

(בערייט) מוכן ומזומן עיי"ע אטימוס.

אטן (תוס' כלאים ג) האטן והגמיות *ατν* (א' ארט ערד-שוואמס) כלאים

בכרם, שנחשב למין ירק?

אטרג (ירו' ע"ז ז) ולמיצע סכינא גו אטרוגא (צעראט, פאראדיז-אפעל) אתרוג.

אטרוטירן (ירוש' שביע' ז) אטרוטירן אסור; גירס' המיספי

אידרווסטון *υδρορροσάτων* (ראזענ-וואסער) משקה נעשה מרובש ורד

ומים.

אטרפוי ת' עלהו (תהלים ח ג) אטרפוי (בלעטטער) ל"מ.

אי ל"מ (נכח' עז ח) אי מזה באת (וועלכער, וואָ) אידין. אי

מדין.

אי (ר"ה יט.) אי שמים! לא אחיכם כו' (אָ! וועה!) מלת הקריאה

לצער.

אידא ת' ואניות תרשיש (ישעי' ס ט) ימא אידא (נעבען) פי' הים שעל

ידו וקרוב לו, עיי"ע ידא.

איבליה (ירו' ז"ז ז) ואיבליה תאנין (בריינגטע) הביא לו.

איירא (ירו' פסחים ז) איירא אמר דא (וואָ) היכן?

איידה, כמו "על ידי" עיי"ע כמר א לקמן.

איירי (ירוש' ז"ק ה) איירי ליקומיך (ווערפען) פי' הרי מושלכת

לפניך, מל"מ "ידו גורל".

איינו (שס"כ, חכו) איינו בריך (איזט

דעווער, ד' יעניגע?) האם זה?

אינמכלינית (תוס' כלאים ה) צ"ל "אספניית" כגירסת

הגר"א *σπληνιμος* (פפלאסטער).

אינק (ירוש' כלאים ח) ביזא דהדין אינק (זייגלינג) יונק.

איירא (ירוש' מ"ק ח) איירא דציפורן אתפחת בסוערא (גראבען,

קאנאל) אמת המים כע' אריתא.

אירי (ז"ק ל:) מדקא אירינן גלל; מלשון ירה ורמה (אויפריכ-

טען, גענענשטעללען) עיי"ע רס ג.

אוישר (ירו' שביע' ד) אמר איישר (העלפ-נאָטט) ישר כוחך;

שאומרים לעושה בשדה.

אוישר (ירו' ז"מ ח) איישר הדיינין (בעשטעטיגונג) אשרתא

וקיום.

אירתי (נחלשים ד ד) אייתי אף הוא (געבראָכט, בריוינגען) בע' אתא.

אילא (משלי ז כג) והיך אילא (שליי-דער) כע' אלא לקמן.

אין (תנינא טו.) מאין ולאין בן זומא; בל"ע אין (וואָ, וואָהין).

איקר (תהלים כט ח) איקר ועושנא (עהרע, פראַכט) מל"מ.

איר, עיי"ע, שם חודש השני *εαρ* (פריהלינג) חודש של אביב.

אכורנק (עירו' כס:) אכורנקי דהוו ליה לריש גלותא; בל"ע

כורנ"ק (א' ארט לויבע צו שפיווען אונד זיך אונטערהאלטען) מין סוכה לאכול ולהתענג בה, וי"ג אברנקי, עיי"ע.

אכוזו, בע' עכוזו (נכוות מ.) מושיבו על עכוזו; בל"ע עג"ז (ד' הינטערטהייל) פי' אחורו.

אכבא ת' זרזיר (משלי ל לא) אכבא [דמדורבל בינת חרנגולין] *coq*

בל' צרפת, ובל' פילאניא *kogut* (האהן).

אוככלין (מד' תהלים נג) מה התמרה אינה חסירה מג' אוכלין;

צ"ל "אונבנין" עיי"ע לקמן וע' אלבנין.

אכל

טהורה; צ"ל „אנלגין“ כבמשנה, עיי"ע.
אולם (יחזקאל מ ז) אולם השער
(זיילענגאנג, געוועלבטער),
אכסדרה וכפה.

אלם (נרכות לא:) לא קטן ולא אלם
(דיק) עב הגוף. (שנת קלד).
מאולמא לקוטנא; צד העב.

אילימא (צ"מ יב:) איליסא כשחייב
טודה, כמו „אי לימא“
(זאללען וויר זאנען?) עיי"ע ימא לקמן.

אלימא (נמ"ר יח) אלימא מי החוטם,
כמו „אלמלא“ (ווען ניט). וכן
(סס) „אלימא“ כמו אלמלי ביו"ד (ווען)
עיי"ע אלמלי.

אלונתין (ירו' שנת יד) כע' אלונתית א
ελαιουιντως (על-, וויינ-זאל-
בע) מין משקה לרפואה.

אלסים (קס"ר, בעצלותים) אית מינה
אלסים *ηλος* (פפלאַק, נאגעל)
יתד.

אלסרין (חוס' מעסר' ח) כע' אלצרין
holocyron (פעלדציפרעסע)
מין פרי אילן.

אלופון (ויקרא י יט) אלופון אכלית
(האָטטע, ווען עשווא) אס, לו.

אלפנטרין (רו"ר, ליני) ואלין אמרין
אלפנטרין, צ"ל „אלפא“
ביתין שירים בסדר א' ב'.

אם (עירובין נו.) כאן בעלים כאן
באמהות, הם השרשים מלידי
העלין. (שנת כט.) אנב איטיהו, בשר
הפרי החשוב כנגד הגרעינין.

אומאה עיי"ע אומתא לקמן.

אמבטי (צ"ר סח) אמבטי התחתונה
שבשאול *εμβατευω* (היניינ-
געהן) סבוא וחדר.

אמברוקרין (ירו' צ"מ ד) המחליף
אברוקלין באמברוקלין
involuturum (היללע, פוטעראל) כריכות
וחבילות, ונחלפו אותיות רי"ש ולמ"ד

כדרכם. ומוה בש"ס (צ"ק קיד):

אנבקראות, עיי"ע ובהשמטות.
אומדנא (שנע' מז.) לענין אומדנא
(שאַטצונג, מוטהכאסונג)
שעור.

אמז (כליס כח) הצמר שעל האמה,
בית יד ומושב של איזה דבר
(שטיעל, גריף) ובפרטו' שם לכלי שיגוללו
עליה צמר לשתי (שפינדעל).

אמשו (פסחים עג:) אמטו להכי ישרף,
כמו „אמשול הכי“ פי' בשביל
זה, עיי"ע מטא.

אמטין (שמ"ר מז) בואו ולמדו תורה
דאמטין, עיין לקמן ע' איממא.

אוממות או עוממות תנן (פסחי' עה:)
כע' עמס א (דונקעל).

איממא (ירוש' נרכות ד) איממא הוא
הבא, פי' יום ויממא (טאג)
ואולי גם במדרש (שמו"ר מז) במקום

„תורה דאמטין“ צ"ר „דאמטין“, פי' של
יום, והראוני אח"כ שגם הג' רש"ש
בהנהותיו חשב לתקן כן.

אכין (דברים כז טו) וימר כל עמא אמין
(וואַחר, עס איזט, עס זיאי, זא).
אומנתא (ירו' נרכות ד) בעי הדא

אומנתא טרקלין וקמון
omnes (אללע זאמטט) בגין שבו טרקלין
וגם קיטין.

אמנאטין (אגדת נראשית ספ"כ), כע'
אמיינטון (אמייאנט, אז-
בעסט) עיי"ע.

אימור ת"י ויאהל אברהם (נרא' יג
יח) ופרס אברהם למשכניה
תירין אימור, מלים אין מובן במ; אבל

באמת היו ב' מלים אלה [נוסח שני] ג"כ
לתרגם מלת אוהל, והיה כתוב „תינד
אירום *tentorium* (צעלט) כע' טנדס

לקמן, עיי"ע. דק באשר לא הבין המעתיק
מלה זאת, עשה כמנה ב' מלות מובנות
מעט „תירין אימור“ כדרכו, עיי"ע ולדין
דקן, וע' תרתין טפוחין.

אמר (פסיק' כו) האמירה הזו
שהלבישו אותך (איין ארט
קליד

קלייד) מין בנד, ולכן דרשו בצע אמרתו
 "בוע פורפירא דיליה", ועל הרוב לא היה
 צבע הפורפירא רק על איסרא ושפת
 הבגד (פערבראמט, זויס) עיי"ע אמר ג.
 (ב) **אמר** (ירו' ז"ק ט) משום ישוב א"י
 אמר, האמירה, מל"מ (יסעי'
 גי) אמרו צדיק, ובל"ד *amor* (ליעבען)
 פי' חבב את הדבר.

אומתא (ת"י ויקרא ה'ד) למיתי באומתא
 (שוואור) אלה ושבועה.

אמתא (שמות כ"ג) או אמתא (פאגד)
 בל"מ אמה.

אמתני (דניאל ז' ז) דחילה ואמתני
 (שרעקליך, פורטבאר) כמיל
 אימה.

(א) **אין** (קדושין ד') אין כסף, כמו "אין"
 (אָהנע).

(ב) **אין** (ק"ר, ונתתי) אין אית ליה מאה
 בע' אין א *ecv* (אָב, ווען) אס.

אנא (משלי י"א כו) וברכתא תהוי לאנא
 דמובין (דען יעניגען) לאותו.

אונאה (ז"מ נ"ה) האונאה ד' כסף
 (בעמרוג, טיישינג, בעפאָר-
 טהיילען) (שס נח:) אונאת דברים (קרענ-
 קונג, נעקען).

איניבא (סעניס כ"ג) מתחזי איניבא
 (איין ארט וואורס) מין תולע,
 בע' יניבא.

אנבונין (זמ"ר ג) משלש אנבונין
 (פאלם-צווייגע) כפות תומר,
 עיי"ע אלבינה לעיל בהערה.

אנגריא, עיי"ע; היא המלאכה
 שהכריחו המושלים את
 נכנעיהם לעשות להם חנם, והושאל לכל

דבר הנעשה בהכרח (זמ"ר י"א) מברכים
 אותם באנגריא ובבהלות.

אניגרא (ז"מ קו:) ד' אמות דאניגרא
 (וואַסער גראַבען) אמת

המים נגרים מן הנהר להשקות השדות.
אנגרמוס (ירושלמי ז"כ ה) אנגרמוס
 שאמרולמדו, בע' אנגרנימוס
 עיי"ע אנגרנימוס לעיל.

אנהרותא (שמות כ"ה) משחא
 לאנהרותא (בעלייבטען)
 מאור.

(א) **אנח** (ירוש' שביע' ז) עיקר האנח
 ועיקר האוג, מין צמח ושורש
 שצובעים בו.

(ב) **אנח** (איכ"ה ח' ד) וכהניא אניחן
 (זויפצען) ל"מ.

אנחות (ת"י שמות טו' יג) אנחות מלא
 (ניערדערלייגען, לאַגע) הנחה.

אנטימיה (ירו' כלאים ט) בלגרי נשים
 כו' אנטימיה (איין ארט
 באדע קלייד) עיי"ע בלגר.

אנטוכין (ירו' כלאים ח' א) "אנטוכין"
jntibus (ענדיפייען) מין
 צמח מר.

אנטוכנין (זמ"ר יוד) זה שמן אנטוכנין,
 צ"ל "אסטוכנין" *stacti*
 (מירטען, צימט-עהל), עיי"ע סמכת.

אנטיכרוסיס (ירושלמי ז"מ ו) הרא
 אנטיכרוסיס רבית היא
anti chrisomai (דאָגעגען געפֿאַליג
 זיין) ענ' הכרת טיבה בפועל.

אנטריס (ירוש' גיטין ד) אנטריס שרי
antrihs (געגענאיבער
 געלעגען) מקום שכמולו [ד].
 אנטריקוס

[ד] אנטריס (ירוש' גיטין ד) ר"י דהסן (שס מקום) הוון ליה עבדי ערקין לבניהוון (כפרים,
 של ח"י) חסא שאל לר' חיימי ואורי ליה חוני חסור חנטריס שרי אפרכוריס
 זריכא. פי' הק"ע חוני חסור "חס הקד כפרים שייכים לעיר ששמה חוני חסור להוילאן משס
 לח"ל דחוני מח"י היא כו', חנטרוס, חס שייכים לעיר ששמה חנטריס מותר להוילאן משס
 דחנטריס מערי ח"ל היא, אפרכוריס, לעיר ששמה אפרכוריס, ע"כ. והנה לח מלאנו
 עריס בשמות חנטריס ואפרכוריס. ובחוספת נטה עוד יותר לפרשס למיני שמרות [באשר שס
 חוני

אנטריקום (ז"ר ק, דז"ר ה) נעשה אנטריקום להקב"ה, צ"ל

„אנטידיקום“ *antidixos* (געגענער פֿאַר געריכט) פ' מתנגדו.

אינד (כתובות קט.) אינד לא (זיא, אנדערע, אנדערסוואַ) הם, אחרי'.

אנד (ירו' ט"ז ז) אשתון קמיוא (מים מגולים) ולא מיתון, אנכון תנייני ומיתו; המפרש כתב ואנכון תניין „והזרו“ ולדעתי הוא מע' אנך ב, מל"י (אָנגסטי-גען) פ' שהווקו ומתו.

אנון (דניאל ד יז) די אנון ארבע (זייא) הם.

אנן (ז"מ ג.) אנן סהדי (וויר) אנחנו.

אוננא (דז"ר ו) התחילה לערב אוננא של מלך; אולי צ"ל „ארננא“

εργον (בעשעפטיגונג, קריגעס ארבייט) סדריו ועניני מלחמתו.

אונקי (ז"ר יג) אונקי ע"י שהות היא מעלה חלודה *αναγκια* (נא-טירליך, נאַטהווענדיג) בהכרח, לפי הטבע.

אונם ת' און (יסעי' לכו) אונם (טיקקע, אונרעכט).

אנס (בראש' כח כה) דאנסו עבדו אבימלך (רויבען, פֿאַרטרייסען) ענ' גול ועושק.

אנפו (ח"י ויקרא ז ל) למנפא יתיה

אנפוי (בעוועגען, שווינגען) ענ' הרמה והנפה.

אנפרות (פנת פ:) וכי אדם עושה מעותיו אנפרות (פֿערלוסטיג)

להפסד, מל"י בע' אפירסן לקמן.

אנפריות (ילמ' שלח) לבעה"ב שהיה שוקל ארנוניות וכותב אנפריות, אבל במד' (סס) הגי' „אפכיות“

apocha (קוויטינג) עי"ע.

אנצויר (ז"מ ח.) ליתו לאנצויר (צאג-קען) מע' נצא ג.

אנקא (סגוס שני ח ז) ולקבליה אינקא די דהבא, שם עוף בל"ע,

וכנראה הוא הא"ל-ענק"א שבו תרגם רס"ג את העזניה.

אנקל (תוס' מע"ש ד) בין שהוא באונקלון מפריש עליו, מל"י

αγκιον (קאָרב, קאסטען) מקום יונח בו דברים שונים.

אנקלוסיא (תוס' ז"מ ח) אונקלוסיא בזמן שהלוח מודה, מל"י

εγκλησις (בעשולדיגונג, שולד) ענ' חוב; והתקשרות. (ירו' ז"מ ח) עד ימלא אנקלוסים דידיה, חיובו והתקשרותו.

אנקום לעיל ע' אכסיום; צ"ל „אקנום“ *ικανος* (טיכטיג, אים שטאַנ-דע) עי"ע.

אנקקתא (מד' סהלים קד) כגון אריה ואנקקתא וכלבא, מין חיה

אוהבת

א' ג' ה' הוא „שטר“ ויהיה אנטרים שטר שכתוב בו שמוכרו לפי שעה, ואפרכורים שטר סתם— שמות חדשים שעתה נכראו. — ולדעתי כפי שמלחו שמות אוני ואפרכורים נכראוהויהם, שמלח אוני ענינה מקום מנוחה ולינה *ευστη* (רוהע, קווארטיער, סטאצייאן), וכן בלס"ג, ובש"ס (גיטין ז.) מלוני לאוני, הוא מרחק חיצו פרסאות ממקום למקום לנוח צם הנוסעים, [כידוע מארנות הקדם] עי"ע, ופרכורים *περιχορος* (אומגעגענד, בעצירק) מרחק לא רב מהמקום והעיר, וחמלא ערכו בהשמטת המשביר — גם שם אנטרים הוא מלשון יוני *αυτηρος* (געגען איבער געלעגען) מקום אשר הוא מקרוב וממול למקום השני; מזאת לחשבה למשפט כי הכא הכי פירושו: אם העיר של ח"ל רחוקה מהגבול כמרחק מקום מנוחה [אוני] (סטאצייאן) ידועה להם, אסור להוילוחו מל"י לח"ל, כדינו. ואם העיר אלל גבול ח"י קרוב לה וממולה [אנטרים] שכל רגע יוכל לצרוח לח"י להמלט מצעליו ולגרום לו הפסד, מותר להוילוחו משם. אלל אם ח"י היא רק אפרכורים להעיר, לא רחוק כלמקום מנוחה, אלל גם לא קרוב מאד, צוה לריכא עיון.

אוהבת את הכלב, והארירה ירא ממנה.
אנקור (חולין נז:) צנא דאנקורי (ריש-
 צע, שפאלטע) בע' נקר א.
אניש (צ"ק 33.) דאמרי אינשי (מאנן,
 מענשען) מל' איש ואנוש שבמק'.
אנשי (שזועות כו.) הפצי אינשי (פער-
 געסען) לקסן בע' נש.
אנית (וי"ר לג) על חומת אנך, שורא
 דאוניתא (בעטרוג, קרענקונג)
 אונאה, ודרש אנך מע' אנך ב *αγχα*
 (אָנגסטיגען, קרענקען).
אסחר ת' לשכה (שמ"א ט כז) אסחרותא
 וכן ת' הבמה (סס כה) כי היה
 להם שם בית האוכל (שפיזע הויז).
אסטיב (ירו' צ"ג 3) מן אסטיב לאסטיב
 כמו "אצטבא" *stoa* (שוטצ-
 דאך) כעין אסחרה למכור שם סחורה.
אסטרכין (ירו' צ"ק י) עבד ליה חדא
 אסטרכין, צ"ל "אסטכיון"
 מין בגד, עיי"ע.
אסטו (ירו' שביע' ד, סנהדרין פ"ג ה)
 האיסטו שרילכון *justus*

(ד' רעכט, ד' געזעמין) התורה
 והמשפט [ה].
אסטווא (ירו' מע"ש ד) אסטווא דהווא
 גברא אית ביה י"ב מרקועין
εσθρευ (קלייד) בגד.
אסטמיה (פסיק' ל) לא עשה אסטמיה
 בכל א"י *statio* (פער-
 ווילען, אויפגענטהאלט) ענין חנייה
 והעכבה.
אסטיות (יפעי' כז ט) אסטיות חובוהי
 (וועגשאפפֿען, וועגנטהון) ענ'
 הסרה.
אסטליסטקין (שמ"ר מג) כקתדרה
 של אסטליסטקין שלו,
 צ"ל "אסטליסטקין" *scholastico* (פראג-
 פֿעסאָר, געלעהרטער) מלוכד וחכם.
אסטומבריאה (ירו' שז' ו) בתי הנפש
 אסטומבריאה, גירס'
 הערוך "אסתמכיה" בע' אסתומכא א.
אסטנדרא (גיטין פ:) אסטנדרא
 דבשכר, בע' אסתנדרא
 [זהשמטו] מושל העי' (שטאדט געביעטער).
 אסטקמין

[ה] אסטו (ירוש' שביע' ד, סנהד' פ"ג ה) בראשונה כשהיו המלכות חונסת הורה ר' ינאי
 שיהו חורשין חרישה ראשונה (בשביעית) חד (גירס' הק"ע כד) משמד הוה (אני)
 היא מלה נוספת וגם בסנהדרין חונסת] עבר חמותון דמיין קובעתה אמר לון האיסטו שרי לכון
 מירדי שרי לכון דמיין קובעתיה; הק"ע מבלי שידע בלור מלת איסטו הגיה "איסור" וכחז: ה"פ
 כשעבר גזירת השמד ראה אותן שנדמה להן כאלו נעשה קבע לדבר והיתר לחרוש בשביעית
 אמר להן וכי איסור שריתי לכם בתחילה בשעה שהתרחי לכם לחרוש, לא שהתרחי לכם איסור
 חרישה מכל וכל אלא יסורים התרחי שלא תהיו מחוייבים לסבול יסורים ומרדות בשביל איסור
 חרישה אבל האיסור כדקאי קאי כו'. ואין פירושו מוזן, להגיה מבלי דעת מלת איסטו לאיסור,
 ולומר שלא התיר להם איסור, אשר כל עין רואה שהתיר להם, ומה זה יסורים התרחי לכם?—
 והפני משה בסנהדרין נטה עוד הרבה מן הפשט, וכחז: חמותון דמיין קבעתייהו, שכשראו
 אותו התחילו להשליך כלי המחרישה כו' שיאמרו אין להם ממה שיפרעו והוא ראה אותם עושין
 כן, קובע מלשון לנה מגן וקובע?? אמר לון האיסטו ל"מ הוא דכניאל ג כו' ואמר להון הלא
 ופירושו וכי כן הדבר ואמת הוא: שרה מרדה. התחילו אתם למרוד כו'. לא זכיתי להבין
 פירושו— אבל באמת כן באורו "כד משמד הוה עבר [פי' שגזירת השמד והאונס עבר] חמותון
 דמיין קובעתיה [ראה אותם ר"י שחושבים לקבוע היתר החרישה בשביעית לקבע, לכן היטב
 לשאול אותם "האיסטו" *justus* (געזעמין) שרי לכון? פי' האם חוק התורה התירה אז
 לכם לחרוש, הלא מן התורה יסורים אתם, רק ה"מ ר"ד שרי לכון, פי' הרצועה ומרדות של
 המושל הכריחה אתכם לעשות כן, ועתה שאינכם מוכרחים הלא יסור התורה עומד במקומו,
 ואסורים אתם.

אסטקטון *stacta* (מירטענ-עהל), כע' אסטקטון וכטכת.

אסטראות (ילמד' זרחשית) וכן "אסטריאות", צ"ל "טאטריאות" (מהעאטער) עיי"ע.

אסטריא (תוס' שקלי' ז) אסטריאות של זהב, כע' אסטרא *stater* מין מטבע בל"ר, נקרא גם סלע.

אסטריא (מנחות קג:) נוחרין ערודיות לאריות באסטריא של מלך; כמו "באסטריא" (קריגעס דיענסט) שהיו כוליכים עמם גם אריות.

אסטריגי (ז"ז קמג.) אאבולי ואסטריגי [אסטריגי] *στρατηγος* (בעפעהלס האבער) שרים.

אסטריגוס (מד' סהליס יז) חקיק על לבן של מלכים כמין אסטריגוס, שם מורכב מן *αστη* אסטרי (שטערן) כוכב, ומן סטריגוס [בע' שלפני זה] מושל ושר, הוא כעין כוכב שנושאים פקדי ושרי המלך לאות על ערך ומדרגת פקודתם.

אסטריין (ירו' כלאים ט) הוּו משיילין באסטריין, צ"ל "באסטריין" (געפלאסטערטע וועג) עיי"ע.

אסטריקדיין (מד' סהליס קד) אפרכין ואבסטריקליין, צ"ל "אסטריגין" (בעפעהלס האבער) שרים, עיי"ע.

אסכמותא (ת"י זרחשית לא יד) באסכמותא דלאה (אי- בעראינשטיממונג) הסכמה.

אסכופיא (ירו' מנילה ח) תאגת שילה אסכופיא דשילה *scaevus* (אוונגליק, טרויער) אסון וצער, מל"ם תאניה.

אסנגרון (תוספ' שזיע' ו) אניגרון ואסנגרון, צ"ל "אכסגרון" כבש"ם, עיי"ע.

אסיסנא (פסחיס ד.) אסיסנא ביראתא

פי' הסנאים (שמוידען) הם בברושים. **אספטידיה** (פסיק' טו) ת' שנה אפילו של אספטילא שלהם, צ"ל כמו במדרש (ז"ר מד) ת' שנה לאספטיא שלהם *spatium* (פריסט, דויער) עיי"ע.

אספניא (סנה' כא:) כדי ליתן אספניא, צ"ל "אספניא" (זאלד, פראג-ווייאנט) עיי"ע.

אספסטרין עיי"ע אספסטרון לקמן.

אספון (ירוש' כחזות ה) לא מסתברא דלא באספון (שיפפע) בעל ספינה.

אספקא (תוס' סוכה ג) כמו "אספקא" *scapha* (באָט, קאהן) מין ספינה.

אספתרון (סה"ר, אחוזו לנו) שמגדלת אספתרון למלך, צ"ל "אספסטרון" [ככתו' שם אח"ז] *ασπιστρη* (שילד טרענער) נושאי צנה, ולזה בחרו תמיד גבוהי הקומה.

אספקיפסטי (קה"ר, הכל הבלים), כע' אספקסטי *σκαπας* (קומשע) עגלת צב.

אסקבטירי (ירו' כלאים ט) אסקבטירי דשלמה, עיי"ע אסקרטירי *secretarius* (זעקרעטער) או צ"ל "אסקריבטי" *scribatus* (זעקרעטער-דיענסט).

אסקולין (סה"ר, צוארד) אסקולין של פרעה *scholasticus* (שול-געהאריגע) מלומדים וחכמים.

אסקורוסקיכא (סה"ר, אמרתי אעלה) צ"ל דתבריא אסקלוסטיכא, עיי"ע שלפני זה.

אסקותא (ת"י זרחשית ח כט) לצרוך בנינא ולאסקותא והיישצונג, ברענען) מע' סק א.

אסור ת' כלא (ירמי' נב לג) אסור (געפענגניס).

[א] **אכר** ת' לא חתלת (יחזקאל טז ד) לא

לא אחסר (וויקעלן).

אסר (י'ו' ז"ז ד) המוכר את הבר כו' את האיסורין ; כמו "נסרים" (ברעטער) הדפים שעוצרים על ידם .

אסרא (פסמים קיח :) אסרא דמוזני (ד' אָבערסט) פי' שר וממונה .

אסורין (מרגוס קהלת ז י) כמו יסורין (ציכטיגונג, ליידען) .

אסתגר (ז"ק מ :) אסתגר בקמייתא *στυγερος* (גראמליך, מרויעריג) נעצב ונכאב, עיי"ע אסתגר .

אסתלא ת"י שמלה (דזריס כד יג) אסתלא *stola* (א' לאנגעם קלייד) כע' אצטלא .

אסתן (קדושין יב.) עיריה בצד אסתן ; עיי"ע אסתנא [ו] .

אסתפניני (ירוש' חלה ד) ; הוא בל"י מין לפת, כע' אסטפניני .

אסתרטא (תוס' חניג' ז) כע' אסטרטא (שטרעססע) .

אף על פי (כתובות נד :) אף על גב (ת"י זרה' טו ה) כמו בל"מ (דזרי' לא כז) אף כי (ווען אויך, אָב גלייד) .

אף, תר' פנים (זרה' לז לא) אפין (אנטליץ, אַנגעזיכט) .

איפה ל"מ (דזריס כה יד) שם מדה של ג' סאין, בערך ל' קווארט .

אפהא (ת"י זרה' כו לה) סרהבנין ואפחת רוח (קרענקונג) שברון לב .

אפוטנקריק הינטון (פסיקתא כה) ואמר לו ראה כבוד

שנתן לך אוהבך, נאה בבית האסורים

שאתה בתוכו אפוטנקריק הינטון שאני בתוכו ; לדעתי צ"ל "אבורניק יקהינטון" עיי"ע, הוא שם סיכת תענוג ושעשועים צבועה ממראה יקהינטון *υαχιυθος* שהיה חביב להם (היאצינטעג-פֿאַרביגע לויב-היטטע), וצ"ל מאבורניק במ"ם .

אפיטיקוס (מכיל' זשלה ז) הגמון גוזר גזירה אפיטיקוס מבטל

υπατος υπατικος (קאָנזול) ראש ומנהיג מדינה .

אפיוה (ירו' נדרים ז) הנודר מן האפיוה אסור בקשואין כו' ובכל פירות האילן ; צ"ל "אפריה" *απωρα* (אָבסט) פירות .

אפכא (ז"ק קיד.) אפכא מסתברא (פֿערקעהרט, געגענטהייל) האופן שהוא הפוך מזה .

אפור (תוס' דמאי י) מערבין שומשמן באפולים בערשים, אולי צ"ל "באפונים" (באָהנען) .

אפולמטום (תוס' ז"ז י) שנעשה כו' אפולמטום, בש"ס (ז"ז קמד :) פולמטום, עיי"ע .

אפוס (מד' סהלים עח) כה הצאן הזה אין מתקינין להן אפוסיהן, כמו אבוסיהן (קריפפע) . ובמדרש (שמו"ר כד) הנוס' בזה "אפיטיקין" עיי"ע .

אפסיות (ירו' דמאי ז) ותמרון אפסיות, כמו "אספיות" (שפעטיגע) מאוחרים, ולא נתבשלו כל צרכם נקראים גם "סיפות" או "סיפי", עיי"ע סף ג .

אופסין (מכילתא פ' המון) אינו יורד (המון) אלא על האופסין, פי' עיי

זכות האבות שאפסו (הינגעשייערען)

כבר

[ו] אסתן (קדושין יב.) עידיה בלד אסתן, פירש"י "בלפון" ומביא בתוס' שם רחיה מתרגום חיוב (לז כז) מלפון זהב יחסה "מלפונה חסהנה יחתי", אבל אין הוראת מלת אסתן ללע ולד לפון, כ"א לרוח הנוש ב מלפון, כדמשמע מהתרגום עלמו שהביאו, ולמה לא אמרו מפורש—כבכל מקום—"עידיה בלפון". גם לא חבין מה זה שכתבו ב ז ד אסתן, ובכל הש"ס זכרים רוחות העולם רק עם אות היחס : (בא החכס) למזרח, בדרום (יחזיר פניו) ללפון—ובירושלמי (כתובות ז) עידיה בקבוסנין . הדבר נראה שהוא מלה אחת, וצ"ל "בלראסתן" [קראסתן] שם עיר מרכולת רחוקה כמו "אידיה". עיין תבואות הארץ בפרק גלילות זכ"ה .

כבר מהארץ, כדמסים, כביכול פשט הקב"ה את ידו ונטל תפלתם של אבותינו שהיו שכובים בעפר והוריד המן כו'. והוא דרש סמלת, מחוספס".

אפעיא ת' גיא הצבועים (שמ"ח יג יח) משר אפעיא (היענע) מין היה מזקת, עיי"ע אפא, ובתוה"א ח"א הערה סב, ובמשביר הערה עט [ז].

אפפוני (מד' תהלים יח) אפפוני כו' פניא אני מן עקיא, דרש אפפוני מל"י *επιπυονος* (מיהע, אנ- שטרענגונג), וזהו פניא אני *πυνεω* (זיך אנטערענגען, אבמיהען) מן עקיא, נלאיתי מרוב הצרות.

אפופי (ירו' נדכיס יא) אפופי ישראל לא עללה לביתי *ω ποποι* (בייא ד' גאטטערן) ענ' שבועה.

אפוקי (ויקרא כו ה) לאפוקי בר זרעא (הערויס טראגען) ענ' הוצאה. ובש"ס לאפוקי (אויס-אב-ציהען) ענין גרוע וחסר.

אפקינון, שמן אפקינון, הוא ע' אנפקינון, עיי"ע.

אפקעתא (ז"מ לט:) אפקעתא דמלכא (לענ' שמיטה) מע' פקע ד וח' (אויפלעזען) פי' הקב"ה הוציא ה והתירה מרשותו.

אפרגל (מכילת' יתרו) לוקה באפרגל (גייסעל) בע' פרגל ב.

אפרגוס (פסיקתא לת) הלך בתיבה ופרקמטיא בידו והיתה אפרגוס *απραξια* (געשאפטסלאזן) באין סוחר לקנות.

אפרדוכסים (זמ"ר י) בע' פרדכסוס,

(זאָנדרבאר, אונגעוועהנליך). **אפרכמון** (ז"ר מד) מאה אפרכמון [אפרכוסין] מל"י (שמאמ- האלטער) עיי"ע.

אפרכורים (ירו' גיטין ד) אפרכורים צריכא, בע' פרכורים *περιχορος* (אומגעגענד, בעצירק) עיי"ע. אנמרים לעיל בהערה.

אפירסן (ירו' קדושין ג) סמכיה גבי לוי אפירסן לוי *απορος* (מיט- מעל לאזן, ארעם) פי' נתדלדל.

אפורסת (תוס' זכרות ז) אפורסתו חגורה לו, צ"ל, אפקרסותו מל"י (אונטערהעמד) עיי"ע.

אפרשותא ת' תרומה (שמות כה ז) (העבע, גאבע) עיי"ע פרש ב לקמן.

אפרת (זינא ז.) אוכלא דאפרת (גע- טרענט) נפרש, בע' פרת ח.

אפתא (אי"ר, מעשה זדואג) כהדא אפתא דקרא *φτυως* (צייגענד, הערפארבריינגענד) הוא הנץ (בלטיה- אוינע) אשר בראש הפרי, שמקטן בכל אשר תגדל הפרי.

אפותא ת' מנחיריו (איוב מא יב) מאפותיה (נאו לאכער) אף וחוטם, וכן בלס"ו.

אפתי (איוב לו טז) אפתי דלא יתעק (ברייט, ווייט) רחב ומרווח, מע' פת ד.

אפתקא (סנה' לט.) מחא בי' באפתקא, כמו, באפקעתא" (פייטשע) מע' פקע ג.

אצבעי (זכרות מה:) שמא יצא מהם אצבעי

[ז] אפעיא, תוס' כתבו על הכדלס הנזכר שם (סנה' טו:) והפטר שהוא מין נחש, דהא מפרש זנמ' (ז"ק טז.) דכדלס היינו אפא ולצוע היינו אפא, ולצוע זהו אפעא, סקן על גי הצבועים (שמ"ח יג) מתרגמין, משר אפעיה, וכתוב (ישעי' ל) אפעיה ושרף מעוסף כו' עיי"ש. וע"ז זכרתי והוכחתי בתוה"א הערה מ"ז שכוונתם ז"ל בשם "הלצוע" שחרגומו "אפעיה" למין חיה טורפת נקראת היענ"ע, שנקראת זל"ע "אלצבע", ואם כי זלה"ק יסמן שם אפעיה למין נחש, אין ענין מלשון זה לזה בדבר הנראה סותרו, עיי"ש, וראה לדבר כי על מלת אפעיה עלמה אשר בחג"ך (ישעי' ל, ונט) יתורגם "חורמנא" ולא אפעיה, עיי"ש.

אצבעי, קצר באצבע, וי"ג אצבתא.
אצותא (יחזקאל ז ד) נפקין באצותח
(געלארס) צוחה וקול.

אצטניסית (סוס' מכות ה) אצטניסית
היא זו; צ"ל כמו בש"ס
(מכות ה.) אסטניסית *στασις* (צאנקיש,
ווארטשמרייטיג) בעל' קטטה וערעור.
אצטרמיטא (מדות ד), הוא בע'
אסטרונומיא, עיי"ע.

אצלהותא (ת"י דנריס טו טו) חדיין
באצלהותא (גליקועליג-
קייט) הצלחה.

אצף תרגום עצב (משלי יד כג) אצף
(מיהע, קומסער).

אצר (גיטין סט:) איצרא דכרתי,
כמו "עצרי" (דאס אויס-
געפרעסמע).

אצר (בכורות כא:) אצר חיותא,
פי' נעצרה האם, עיי"ע חיותא
לקמן.

אצרות (יכו' שבת ט) אצרות רוח, הוא
מין האשגל לנקות הכתמים.

אקהוא (עמוס ד ו) אקהיות שינין
(שטוכפפהייט) קחות.

אוקיי (טה"ר, זאת קומתך) כמין
אוקיי, צ"ל "אוקיי" *αυγη*
(א' העללעם ליכט) עיי"ע.

אוקיי (שמו"ר מג) אוקיי ממעשה
העגל, בל"ע אוקיי" כמו
"אונקיא" *αυγια* (א' אונצע) משקל
קמן.

אקלין (יכו' ט"ז ב) משלח ליה אקלין,
כמו "אקרין" מע' אקר לעיל,
כבודים ומתנות.

אקלפריין (מד' תהלים מה) אקלפריין
טעונין קנטברא *aquilifer*
(פאָהנדרין) נושא הדגל בראש הלגיונות
אשר עליו היה מצויר צורת נשר
aquila (אדלער).

אקמי (אגדת בראשית ה) אם יגדל ויעמוד
על אקמי שלו *acumen* (וויטץ,
פֿערשטאנד) פי' על דעתו.

אקומנוס (יכו' ט"ז ד) אבל לא
האיקומנוס צ"ל "איקומנוס"
oeconomus (ווירטהשאַפֿטער).

אקניותא (שם"א ח טז) מסגי אקניותי
וארגותי (עראייפֿערונג) ענ'
קנאה.

אקנייתא (ז"מ יג.) שמרי אקנייתא
(צו אייגענען) שמשעבד לו
בין ילוה בין לא.

אקפות (ישעי' ג כד) אקפות פתא
(קריווען) השוואת השיער,
והסלוסל.

אור (יכו' ע"ז ב) ואור דשערין, בע'
עור ב (שפרייא) מוץ וקליפה של
שעורים.

אוראה (יחזקאל ז כו) ואוראה תפסוק
(בעלעהרונג) התורה.

אראלים (כחזכו' קד.) אראלים ומצוקי'
(ענגעל) ל"ם (ישעי' לג ד).

ארב (שבת כ:) להנהו ארבתא, כמו
"ערבתא" (ווידענביימע).

ארביסר (ת"י ויקרא כג ה) בארביסר
לירחא (פֿירצענטען) ארבע
עשר.

אורבן (פרס יב) כוש של אורבן,
י"ג "רובן" עיי"ע.

ארגדון (יכו' פאה ח) עני העובר ממקום
למקום אין נזקין כו' ובלבד
דלא יפחות ליה מן ארגדון דידיה, לדעתי
צ"ל "ארדנון" *ordino* (פֿערֿאַרדנונג)
סדור; פי' שלא תהא קבוצתו פחות מן
הסדר שסדרו לו במשנה.

ארגוון ל"ם (דס"ב ב, דני' ה ז) מין
צבע לבגד (פורפור ראָטה).

ארד (יכו' סופס ב) מראה ארד' (ערד)
פי' מראה אדמה, וכן בל"ע,
וי"ג אר'ר ברו"ש, כמו דמסיים שם "ת"ל
ארר אי ארד יכול מראה דיו".

ארז (ת"י זמד' טו יט) *ορυσζα* (רייז) מין
תבואה.

ארז (יכו' שניע' ז) הפרח לבן והאורז
jris (שווערטליליע) מין צמח
בשמי

בשמי, בתוה"א ח"ב הערה מז. **ארזא**, כע' רו ב (געהיים, געהיימנים).

ארזילי (צ"צ עד:), התנינים הגדולים, הכי תרגמו ארזילי דימא (זע-אונגעהייער).

אריהון (שה"ר, עד שיפוח) שיתלו [שיטלו] המלכיות בתר אריהון *orient* פי' למזרח [ח].

ארזרייא (ירו' שבוט' ג) תפתר בארין גמריא ואורזרייא, צ"ל "ואורזנייא" (ראזינען) עיי"ע, כמו בירושלמי מע"ש ב.

ארה תר' בהריחו (שופטים עז ט) די ארה (ריב'ען) ל' רוח.

ארהא (בראשית מט יז) ישרי על ארהא (וועג) ל"מ.

ארטב (ירוש' כלאים צ) מן דחצד ארטבון (פערטראקענט) נמלה רטיבתן ונתיבשו.

אוריירא (דה"א כז כה) אוריירא די בחלקא (מאנאצינע) ממגורות ואוצרות בשרה.

ארכא (דניאל ד כד) ארכא לשלותך

(דויער, צייט) משך זמן. **ארכבתה** (ת"י ויק' ט יז) צריד ארכבתה, צ"ל "אדכרתא" אזכרה.

(א) **ארכי** (אסתר ח ט) מקביעין בארכוהי אבני בורלא *αρχη* (אנפאנג) ראש וחוד.

(ב) **ארכי** ת' קרית ספר (שופטי' ח יח) קרית ארכי (שריפט, ארכיווס) עיי"ע ארכוון.

(ג) **ארכי** קטן (צמ"ר ט) צ"ל "ארכיטקטון" *architectus* (בויא מייסמער).

ארכיאטים (שמו"ר מו) משל לבן ארכיאטים *αρχητας* (פירשט) שר. גי' המוספי "ארכיאטרים".

ארכליס (ילמד' תנוס) סאה ארכלים, מין חטים טובים, ובירושלמי (פאה ז, סוטה ט) הנוס' "ארכליה" והוא שם מקום, כמו "כלי פשתן הבאים מארבל".

ארכסא (מנחות מג.) חמירא ארכסא דשערי, כמו "ארכסא" *aresco* (איינשראקענען) יבש וקשה.

ארכף (אס"ר, ויהי בימי) שהיו מרוצצין בארכף

[ח] אריהון (שה"ר, עד שיפוח) עד שיפוח היום וגו' על הרי צחר, ר' יודן אמר כדי שיתלו המלכיות צחר אריהון, א"ר לוי צר חיתא כד חסב מלכותא צחר סולא, המ"כ כתב צחר אריהון כו' צחר סולא לא מלאתי פירושו כו' והגיד לי איש זקי בלשון ערבי ואמר שניהם הם אריהון וסולא הוא כפי שכר פעולתם? — אבל הנראה לאמת כפי שמלאתו שנס גדולי התנאים חשבו כל אחד את הקץ וביאת המשיח שיהיה בזמניהם, כאשר מלאתו את ר' עקיבא שבחר לזה את צר כוכבא ודרש עליו, ובאשר כן הדרך אשר כל השתנות ודבר חדש הנעשה בעולם יחשבו דורשי הקיימים לאות ביאת משיחנו כי קרב לבוא, והנה שתי אלה ר' יודן ור' לוי היו בזמן קוסטנטינוס הגדול אשר הסב ונשא את כס מלכות רומי לקוסטנטינא, כידוע, והוא צערך סוף מאה הראשונה לאלף החמישי בזמן ראשוני האמוראים, לזאת חשבו ההשתנות הגדולה הזאת, באשר נחרבה רומי מכסא מלכות, לאות ביאת המשיח, וא"ר יודן כדי שיתלו [פי' כאשר יטלו וינשא] כס המלכיות צחר אריהון *orient* פי' מן המערב ללד המזרח היא העיר קוסטנטינא שבמזרח, ודרש "הרי צחר" כמו "צחר אריהון" ור' לוי אמר זאת במלות אחרים, כד חסוב מלכותא [פי' כאשר חסוב כס המלכות] צחר סולא *sub solanum* לנגד המזרח [אולי דרש זאת מן ונסו ה' ל' ל' י' ס], ושניהם כוונו לדבר א' שמרמו הכתוב הזה לביאת משיחנו בימיהם, ועיין לבנון נומער ה' שנה זו מה שכתב בזה אהובי האברך המופלג בחורה ושלם במדעים מו"ה יוסף ראזענטהאל נ"י, הערה ע"א מהערותיו תחת שם "הערות שונות מאת ר' .

... קצת ארבעה עשרה ...

בארכוף, לדעתי יש לגרום, מרובצין באוכף (זאטטעל) [ט].

ארמא (ויקרא ז) לארמא יתיה ארמותא (שמוינגען, הינ-אינד הער בע-וועגען) ענ' הנפה.

ארני (עדות ז) ועל לפסין אירניות, ובגמרא (בילה לז.) הנוס' "חרניות" ואכרו שם שהוא כמו "עירניות" (קליינע שטאדטע) כו' צעי חקליותא, פי' קערות של כפרים שהם שטוחים ואין להם תוך, ועיין תוס' שם, אבל נמצא מלת ארני שהוא גם שם לכלי, כע' שאח"ז.

ארני (תוס' כליס ג) המביא ארניות ותנורים וספלים *urna* (מאָפּף, געשירר).

ארוסטי (ירו' שביע' ז), עיי"ע ארוסמו.

ארסקונום (ירו' זכרות ה) עיילין קומיה ארסקונום. (ירו' סוטה ט).

ינמות סו) ביומי דארסקינום מלכא, אבל לא נמצא בזמנא מלך בשם כזה, רק הכוונה על כושל א' שהי' בימיהם.

ארסתא (מ"ק כז:) הא באריסתא (פריה שטיק) סעודה, כע' ארסטוון. (וי"ר כח) למה לא תשבוק אריסויא למיגס (גאָסטע) האורחים המזומנים להסעודה.

ארע (דמחל ז לט) ארע מינד (ניערדיג, ערגער) שפל וגרוע.

ארצותא (סוטה ד.) כרי טומאתה וארצותה (איבער רעדען, פֿערפֿיהרען) ענ' פתוי ורצוי.

ארקבטא (ירוש' שביע' ח) ארקבטא וריש גלותא. (ירו' זכרו' ז) אר קב סא, בע' אלקפטא.

ארורה (ז"ק יא.) יביא ארורה לב"ד, בע' אדרה.

אורהא (פסחים ז.) אור אורתא הוא בע' אור.

ארתך (ס"י זכריות מו כט) וטקיס יוסף ארתיכוהי (וואַגען) כע' רתך ב.

אשד (ויקרא יז ד) דמא אשד (פֿערגיע-סען) כע' שר ד.

אשוותא תרגום כתלנו (שה"ש ז ט) אשוותנא (וואַנד).

אשות ת' ארבות ידיו (ישעיה כה יד) אשות ידוהי, אולי צ"ל "אשרת" עיי"ע (אכסע, גליעדער) זרועות.

אשוון (ת"י זכר' לה טז) אשוון עללתא דארעא, צ"ל "אשון" כבנוס' הב' שם, בע' אשן ב.

אשוהי (שבת קנז.) אשוהי וארוי, בל"ע שא"ח (טאָנגע) מין אילן.

אשטיוון, כע' אשטיוון.

אושמות (דברי' יז ז) בכל אושמות ירכון (ערוערב, בעשעפֿמינגונג) משלוח יד.

אושכי ובושכי [יש בו משום דרכי אמורי

[ט] ארכוף (אס"ר, ויהי בימיו) בני חוכפיה (של נבוכדנצר) שהיו מרוללין בארכוף, המפרשים לא מלאו באור מלה זאת, ואין דמיונה בדחז"ל — גם מה ענין מנה אר כו פ לבאר זה "בני חוכפיה" מה הוא — אבל כפי שמלאנו במדרש (ז"ר סט) אשר אמרו לנפשו שחי ונעברה מה היו עושים להם, היו מרביצים אותם בפלטרויות (פי' זרחובות) ומעבירים כרים עליהם (מלשון כר הגמל) פי' שהיו מניחים עליהם אוכף ורוכבים עליהם לעבור זרחובות צעת הגשמים וכדומה, כאשר יעשה הפרסי בארץ ישראל עד היום — וזה היה דרכם להרחות בזה גם אות גדלם והכנעת המנוחחים, לכן מלאנו נבוכדנצר עלמו שעשה כן לגדולי מדינתו (וי"ר יט) נטלו (את יהויקים) והחזירו בכל ערי יהודה וישב עליו כו'. לזאת נראה לאמת כי גם חלה בני חוכפיה היו מנערי גדולי המדינה, שבראותו היה מרביצים ומניח עליהם אוכף לרכוב עליהם — ול"ל "בני חוכפיה" שהיו מרובצין באוכף", כלשון המדרש (ז"ר סט, פי' שהיו נזכרים לרכוב עליהם.

(סנה' סג:) מאי ניהו ברחא קרחא; עו קרח בלא צמר.

אשמדאי (גיטין סח.) דלמא אשמדאי מלכא דשידי ידע; שם מלך השדים [י].

אשריות (יסעי' סו א) אשריות שכינתו (רוהען, וואהנען) כע' שר יב.

אשש (ירוש' ר"ה א) גראה באשש, ובש"ם (ר"ה כד.) בעששית (גלאז, שפיגעל).

אישות (קדושין ד:) קנינה לשום אישות (הייראמה, עהעשטאנד).

אשות (ירו' שביע' ד) אשות של קנים; כע' חשג, חושים של קנה (געשטרייך) גדול קנים ועצים שפלים.

אשיתא (ת"י דנריס כו יב) אשיתא שבטין (זעכס) ששה.

אשתדיות (יסעי' ז ב) ת' נוע (שוי-קעלן), בע' שדג.

אשתלאי (ביצה ד:) איכו השתא אשתלאי (פֿערגעסען) מע' של ד.

אשתלהוות (תהל' קמז ד) באשתלהוי' עלי רוח (ערמידען) כע' שלהי.

אשתמודע

(אמורי) (שנה סז:) מין לחש, ופירש"י יום ולילה [לא אדע מאיזולשון הוא].

אשכור (סוטה מז:) אשכולות כו' איש שהכל בו (פֿעלקאממען אין לעהרע אונד זיממען).

אושכף (חולין סה:) להביא את האושכף (א' היישרעקען ארט) מין חגב מהור.

אושלא (יומא עט.) שלא בקליפתה אושלא מיקרי; כמו "חושלא" (פערל גרויפע) בע' חשל א.

אשלא ת' אשל (שמ"ח כז ו) אשלא; מין אילן נקרא גם בל"ע את"ל (א' טאמעריסקען ארט) והושאל תואר לחכמים (ירוש' ז"מ ח) אשלי דיינים שבגליות.

אשלך (סנה' מט:) כע' אשלג (זייפֿענ-קרויט) ובל"ע אסלינג"י.

(א) **אשלמותא ת' מלואים** (שמו"ה כה ז) ואבני אשלמותא (אויס-פֿיללען, איינפֿאססען).

(ב) **אשלמותא** (ת"י ויקרא ח כח) קרבן אשלמותא (שלוס, פֿאללענדונג) מלואים.

אשימא (מ"ב יז ב) עשו את אשימא

[י] אשמדאי (גיטין סח.) נקוט ליה (בניהו לאשמדאי) וחתי כו' חזא סמיא דהוה קא עעי באורחא אסקיה לאורחיה, חזא רויא דהוה קא עעי באורחיה אסקיה לאורחיה כו' עייליה לגבי דשלמה כו' ח"ל בניהו מ"ט כי חזיתיה להכוא סמיא דהוה קא עעי באורחיה אסיקתיה לאורחיה, ח"ל מכרזי עליה ברקיע דנדיק גמור הוא ומאן דעבד ליה ניחא נפשיה זכי לעלמא דחתי, ומ"ט כי חזיתיה להכוא רויא דקא עעי באורחיה אסיקתיה לאורחיה, ח"ל מכרזי עליה ברקיע דרשע גמור הוא ועבדא ליה ניחא נפשיה כי היכי דליכליה לעלמא כו'; אחד מן המדות והלמודים אשר נקבל מהספור המפליא הזה הוא: כי הורה ולמד הקטן והשפל בעולמות הרוחניים, לפני החכם מכל אדם, שאין לו לבן אגוש לשפוט מאומה למראה עיניו, מן המקרים והסבות אשר יעשה ה' לאיש איש על דרכיו ומעשיו, לחמר: לבעבור שזה איש מלליח בדרכו, בודאי הוא איש נדיק ונוטל שכרו, וזה, מכשולים על כל מעשיו, ומאבד את הכל, כי איש רשע הוא; והוא הורנו כי מעשה ופועל אחד נעשה להסמיא והרויא, לזה מפני שהוא נדיק גמור — ולזה מפני שהוא רשע גמור וישולם שכרו בעוה"ז להאבידו מן עוה"ב, [כאשר יעונה ויוסס גם הנדיק בעוה"ז למען הסיב אחריתו לעוה"ב] כי רק שם הוא עולם הגמול לתח לאיש כדרכיו, ובעוה"ז נראה על הרוב כי גם דרך רשעים ללחא, והשעה משחקת להם, ולאו בזכותא תליא מילתא.

א אשתמודע (ס"י שמוס כל לו); ענ' הכרה וידיעה (ער-
פאהרען, ערקונדען, קונד טהון).

ב אשתמודע (כוח ז' א) תר' מודע (פֿערוואַנדעטער, בע-
קאנטער) קרוב ומביר.

אשתין (י'וס' יבמות ד) הא אשתין (זעכציג) ששים.

אשתסר (דס"א ד כז); כמו "אשתא עס" (זעכצעהן).

אשתעות (ס"י ויקרא ז ו) באשתעות מליא (ערצעהלען, בייכ-
טען) ודוי והגדה.

א את; כמו "אנת" (דוא) לנוכחת נקבה.

ב את (כמד' כ'א ט) ושויה על את (שטאנגע, פֿאהנע, פאניער) גם ודגל.

ג את בערכי יאות וניאות (נוטצען, געכרויכען) עי"ע יאת.

אתדשא (ישעי' כ"ה) אתדשא וקטול (צערטרעטמען) ענ' רמיסה.

אתודאה (הוסע יד ג) פתגמין דאתודאה (בעקענגען, זינדענבעקענ-
מנים) ענ' ודוי.

אתחננותא (תהלים לא כג) באתחננותי לותך (בעטמען, פֿלעהען) מל"מ.

אתווי (כ"ק ו.) לאתווי הא דתניא (הינצוטהון, מעהרען) פ"י להביא ולהוסיף.

אתכותא (איוב לו י) ופלטיות מיא באתכותא (ערגוס) ענין יציקה.

איתימא; כמו "אית אימא"; יש אומרים.

אתמהא (צ"ר ג); ענ' תמיה שאלה והתכוונות (בעמערקע נורא).

אתמככותא (תהלים קלו כג) באתמככותא דכיר לנא (ערנידערונג) ענ' השפלה.

אתמר (נש"ס) כמו, אתאמר.

אתנא (כמד' כ"ג כג) וחסת אתנא (עזעלין) אתון.

אתונא (משלי כ"ג) אתונא דחשוכא (דונקעלהייט) אשן חושך.

אתנה (חולין כ"ז) אינגר ואיתנח (זייפ-
צע) מל"מ.

אתקוטלי (ע"ז כח.) שחין אתקוטלי; כע' אסקוטלי ב.

א אתרגושתא ת' שאון (ישעי' ה יד); כע' רגשב (געטימ-
מעל, גערייש).

ב אתרגושתא ת' בלחות (איוב יח י"א), וכן ת' והותי (איוב ו' ג) אתרגושתי (שרעקען).

אתרע (שבות' מז.) אתרע שמרא (שלעכט, פֿערדאָרבען) מע' רע לקמן.

אתרשרות (י'מ"י מז ג) מאתרשרות ידן (ערשלאפֿפֿונג) רפיון.

ב

בא ל"מ (קאָסמען). (כרכוס י"ז.) לא כעוה"ז העולם הבא (ד' קינפֿ-
טיגע לעכען). (פסחים ז:) להבא משמע (אים קינפֿטיגע) העתיד לבוא.

באוותא ת"י ספיחיה (ויקרא כ"ה י"א) באוותהא; צ"ל "באוותהא (נאכוואיכס) מע' בת ב.

באזי (צ"ב לו:) והוא דבאזי באזוני (צערטהיילט, פֿערשפרייט) ענ' הבדל ופוזר, כמו "בזעי".

ביאם (יר' נדרים י"א) ביאם שלי פתני (פֿיהע טרייבער) מנהיג הבהמו'.

באניא (תר"ש ו' י"ג) באניא דאסחי ית, עי"ע בניא לקמן.

באית (ישעי' נח ה) על שקא וקטמא באית (איבער נאכטען) ענין לינה, מע' בת ב.